

Grammatikübersicht

Përmbledhje e gramatikës

Këtu është paraqitur:

- A Një përmbledhje e sintaksës
 - I Folja
 - 1. Folje që ndiqen nga rasa dhanore
 - 2. Folje që ndiqen nga dhanorja dhe kallëzorja
 - 3. Folje që ndiqen nga rrethanori i vendit që tregon gjendje
 - 4. Folje që ndiqen nga rrethanori i vendit që tregon drejtim
 - II Rendi i gjymtyrëve të ndryshme të fjalisë
 - 1. Rendi i zakonshëm i gjymtyrëve të fjalisë
 - 2. Ndryshimi i rendit të gjymtyrëve për përforsim
 - 3. Rendi i fjalëve të kundrinorët e drejtë dhe të zhdrejtë
- B Pjesët e ndryshme të ligjëratës
 - I Foljet
 - 1. Foljet me ndryshim të zanores rrënjore
 - 2. Foljet gjysmëndihmëse (modale)
 - 3. Koha e kryer
 - II Nyjat dhe emrat e përgjithshëm
 - 1. Emrat që përdoren pa nyjë
 - 2. Rasa dhanore e nyjave
 - 3. Rasa dhanore dhe kallëzore e emrave
 - 4. Rasa dhanore e nyjave pronore
 - III Përemrat
 - 1. Nyjat që shërbejnë si përemra (të caktuar dhe të pacaktuar)
 - 2. Rasa dhanore e përemrave vetorë
 - 3. Fjalët pyetëse
 - IV Parafjalët
 - 1. Kuptimet
 - 2. Rasat që kërkojnë parafjalët
 - 3. Bashkimet
 - V Pjesëzat
- C Morfologji (formimi i fjalëve)
 - I Parashtesa *un-*
 - II Prapashtesa *-in*
 - III Fjalët e përbëra

A Übersicht über die Satzgliederung Rendi i gjymtyrëve të fjalisë

I Das Verb und seine Ergänzungen Folja dhe gjymtyrët e tjera të fjalisë

1. Ergänzungen mit Dativ / Folje që kërkojnë rasën dhanore

Disa folje dhe grupe foljore (folje + parafjalë) kërkojnë rasën dhanore. Kjo vlen edhe për disa lokucione.

Bescheid geben:	Ich gebe <i>der Chefin</i> Bescheid.
gefallen:	Gefällt <i>Ihnen</i> Aachen?
helfen:	Da kann ich <i>dir</i> bestimmt helfen.
zuhören:	Hör <i>mir</i> mal zu!

Wie geht es *Ihnen*? Das tut *mir* leid/gut/weh. Ist *Ihnen* etwas passiert?

berichten von:	Das 1. Lied berichtet von <i>den Taten</i> von ...
handeln von:	Die Geschichte handelt von den <i>Räubern</i> .
leben in:	Er lebt in <i>der Stadt</i> .
liegen an:	Aachen liegt nicht <i>am Meer</i> .
Probleme haben mit:	Ich habe Probleme mit <i>meinem Computer</i> .
reden mit:	Ich rede mal mit <i>meiner Chefin</i> .
sprechen mit:	Wie spricht man mit <i>einem Kaiser</i> ?
sprechen über:	So spricht man nicht über <i>Gäste</i> .

2. Ergänzungen mit Dativ und Akkusativ Foljet që kërkojnë rasën dhanore dhe kallëzore

Disa folje të gjermanishtes kërkojnë një kundrinor të drejtë (*rasa kallëzore*) dhe një kundrinor të zhdrejtë (*rasa dhanore*).

erklären:	<u>Das</u> erkläre ich <i>euch</i> später.
erzählen:	Sie müssen <i>mir</i> auch <u>eine Geschichte</u> erzählen.
geben:	Gibst du <i>ibr</i> das <u>Buch</u> ?
schicken:	Schickst du <i>uns</i> <u>die Reportage</u> ?
versprechen:	<u>Das</u> verspreche ich <i>dir</i> .
zeigen:	Zeigst du <i>uns</i> <u>den Dom</u> ?

3. Die Situativ-Ergänzung / Rrethanori i vendit që tregon gjendje

Gjermanishtja bën dallim të qartë midis rastit kur rrethanori i vendit tregon gjendje dhe rastit kur ai tregon lëvizje nga një vend në tjetrin. Kur rrethanori i përgjigjet pyetjes **wo?** (ku?), d.m.th. kur nuk kemi lëvizje përdoret parajala **in** + dhanore. Për njerëz (të profesioneve të ndryshme si bukëpjekës, mjek etj) dhe për institucione përdoret parafjala **bei** e ndjekur po nga dhanorja.

Wo ist Familie Schäfer?	Sie ist <i>im Theater</i> .
Wo gibt es die Dreigroschenoper?	<i>In der Oper</i> .
Wo ist Frau Berger?	Sie ist <i>beim Zahnarzt</i> .

4. Die Direktiv-Ergänzung / Rrethanori i vendit që tregon drejtim

Pyetjes së nisur me **wobin?** (ku? për ku?) i përgjigjemi me parafjalën **in** të ndjekur nga rasa kallëzore. Për njerëzit, institucionet dhe vendet përdoret parafjala **zu**, e ndjekur nga dhanorja.

Wohin geht Familie Schäfer?	Sie geht <i>ins Theater</i> .
Wohin will Herr Müller?	Er will <i>zum Kongresszentrum</i> .
Wohin muß Frau Berger?	Sie muß <i>zum Zahnarzt</i> .

II Die Position der einzelnen Satzglieder Rendi i gjymtyrëve të ndryshme të fjalisë

1. Normale Satzgliedposition / Rendi i zakonshëm i gjymtyrëve

Në një fjali kryesore me intonacion normal (dëftor) kryefjala zë vend në krye të fjalisë. Folja rri në vend të dytë. Në fjalitë pyetëse, pa përemër pyetës dhe kur jepen urdhra, folja është në krye të fjalisë. Në këto raste, kryefjala dhe rrethanorët qëndrojnë pas kallëzuesit (foljes).

Kryefjala	Folja ₁	Rrethanorët	Folja ₂
Die Arbeit Die Arbeit Wir Ich	ist gefällt gehen kann	okay. mir. ins Theater. dir	helfen.
Folja ₁	Kryefjala	Rrethanorët	Folja ₂
Ist Kannst Fragen	die Arbeit du Sie	okay? mir die Chefin!	helfen?

2. Hervorhebungen / Ndryshimi i rendit të gjymtyrëve për përforcim

Kur duam të theksojmë një element të fjalisë e vendosim atë në krye të fjalisë. Folja del në vend të dytë.

Ich verstehe das nicht.	Das verstehe ich nicht.
Die Arbeit gefällt mir.	Mir gefällt die Arbeit.
Er kommt um sieben Uhr.	Um sieben Uhr kommt er.

Pas fjalëve të caktuara, për shembull, *vielleicht, dann, da* dhe pas shprehjeve të kohës, rendi i zakonshëm i fjalisë (kryefjalë, folje) ndryshon. Ky quhet inversion. Në këtë rast, folja është elementi i parë i fjalisë.

Vielleicht braucht sie Hilfe.	Dann gehe ich nach Hause.
Da hängt das Schild.	Am Samstag will ich kommen.

3. Verben mit Dativ- und Akkusativ-Ergänzungen Foljet që marrin kundrinor të zhdrejtë dhe të drejtë

Kur folja ndiqet nga një kundrinor i drejtë dhe një kundrinor i zhdrejtë, rendi i fjalëve në fjali është ky:

- Kur të dy kundrinorët janë emra, kundrinori i zhdrejtë vjen përpara kundrinorit të drejtë: *Bringst du Herrn Braun die Handtücher?*
- Kur kundrinorët janë një emër dhe një përemër, përemri vjen më parë: *Bringst du ihm die Handtücher?*
- Kur të dy kundrinorët janë përemra, kallëzorja vjen më parë: *Bringst du sie ihm?*

B Die einzelnen Wortarten / Pjesët e ligjëratës

I Die Verben / Foljet

1. Verben mit Vokalwechsel / Foljet me ndryshim të zanores rrënjore

Disa folje e ndryshojnë zanoren e rrënjës së tyre në vetën e dytë dhe të tretë të njëjësit. Foljet e parregullta që janë përfshirë në Pjesën e Dytë të kësaj metode e ndryshojnë **a**-në e rrënjës në **ü**.

fahren:	ich fahre	du fährst	er fährt
halten:	ich halte	du hältst	er hält
gefallen:		du gefällst mir	das gefällt mir

2. Modalverben / Foljet gjysmëndihmëse (modale)

Foljet gjysmëndihmëse e modifikojnë kuptimin e fjalisë. Ato mund të shërbejnë si folje të mëvetësishme ose si ndihmëse. Si folje gjysmëndihmëse ato ndiqen nga një folje tjetër që është gjithnjë në paskajore dhe rri në fund të fjalisë.

	Folje gjysmëndihmëse		Folje ₂
Sie	dürfen	hier nicht	rauchen.
	Kann	ich mal	telefonieren?
Die	mußt	du uns unbedingt	vorstellen.

Kuptimet kryesore të foljeve gjysmëndihmëse (modale), ashtu si paraqiten në Pjesën e Dytë të kësaj metode janë:

- dürfen** lejim / ndalim
Sie dürfen hier (nicht) rauchen.
- können** 1. lejim
Kann ich mal telefonieren?
2. aftësi, zotësi, kapacitet
Können Sie mir helfen?
- mögen** urim, dëshirë
Wir möchten dich besuchen.
- müssen** 1. nevojë
Ich muß arbeiten.
2. kërkesë këmbëngulëse
Die mußt du uns unbedingt vorstellen.
- wollen** 1. lutje, pyetje, dëshirë, nxitje
Wollen wir jetzt nicht gehen?
2. synim, vullnet
Ich will nicht indiskret sein.
- sollen** 1. detyrim moral, kërkesë, porosi
Soll ich Andreas holen?
2. lutje për të bërë (ose për të mos bërë diçka)
Das sollst du nicht!
3. transmetim i një të dhëne (thuhet se, thonë se)
Das soll sehr interessant sein.
4. dyshim, pasiguri
Das sollen wir glauben?

dürfen	können	müssen	wollen	sollen
<i>njējės</i> ich darf du darfst Sie dürfen er/sie darf	ich kann du kannst Sie können er/sie kann	ich muß du mußt Sie müssen er/sie muß	ich will du willst Sie wollen er/sie will	ich soll du sollst Sie sollen er/sie soll
<i>shumės</i> wir dürfen ihr dürft sie dürfen	wir können ihr könnt sie können	wir müssen ihr müßt sie müssen	wir wollen ihr wollt sie wollen	wir sollen ihr sollt sie sollen

3. Perfekt / Koha e kryer

Në gjermanisht, koha e kryer është një mundësi për të shprehur atë që ka ndodhur më parë. Kjo kohë përdoret në biseda, tregime, sidomos kur ngjarja ka ndodhur pak kohë më parë dhe është ende e gjallë në kujtesë. E kryera formohet zakonisht me ndihmëset *haben* dhe *sein*, të ndjekura nga pjesorja e shkuar.

haben Pjesa më e madhe e foljeve e formojnë të kryerën me ndihmësen *haben*... edhe vetë folja *haben*.

sein Foljet që tregojnë lëvizje e formojnë të kryerën me *sein*, duke përfshirë këtu edhe foljen *sein* si dhe foljen *passieren*.

Pjesorja e shkuar (që quhet në gjermanisht pjesorja II ose P II) ka këto forma:

- Pjesorja e shkuar e foljeve te rregullta:

parashtesa + ge-	rrënja bör	+	mbaresa -t
----------------------------	----------------------	---	----------------------

- P.II, foljet e parregullta: **ge...en** lesen gelesen
- P.II, foljet më -ieren: **-...iert** reservieren reserviert
- P.II, foljet me parashtesë të ndashme: **...ge...en** einladen eingeladen
- **...ge...t** abholen abgeholt
- P.II, foljet me parashtesë **-...t** besuchen besucht
- te pandashme: **-...en** vergessen vergessen

Te foljet me parashtesë të ndashme, theksi bie mbi parashtesën. Te foljet me parashtesë të pandashme, parashtesa nuk merr theks logjik. Parashtesat e pandashme mbi të cilat nuk bie theksi logjik janë: *be-* *ent-* *er-* *ge-* *ver-* **be**achten, bedeuten, beginnen, behandeln, bekommen, berichten, besuchen, bestellen, bezahlen / **ent**täuschen / **er**klären, erzählen / **ge**fallen / **ver**gessen, verkaufen, versprechen, verstehen.

II Artikel und Nomen / Nyjat dhe emrat (e përgjithshëm)

1. Nomen ohne Artikel (Nullartikel) / Emrat pa nyjë

Emrat në gjermanisht paraprihen zakonisht nga nyja (*der, die das*). Megjithatë, në disa raste, emrat përdoren pa nyjë:

- 1) në shumës, në qoftë se në njëjës emri kishte përpara njëjën joshquese (*ein, eine*): *Ich möchte eine Banane. Ex möchte Bananen.*
- 2) kur kemi të bëjmë me një sasi të pacaktuar (p.sh. pak ...): *Andreas kauft noch Butter, Brot, Wurst und Käse.*
- 3) përpara emrave që tregojnë profesione ose tituj: *Sie ist Studentin. Er ist Arzt.*
- 4) përpara emrave që tregojnë kombësi: *Sie ist Französin.*
- 5) në disa shprehje të qëndrueshme: *Er hat Hunger.*

2. Artikel im Dativ / Nyja në dhanore

Dhanorja njëjës e njëjës mashkullore dhe asnjënëse mbaron me **-m**.

Dhanorja njëjës e njëjës femërore mbaron me **-r**.

Në dhanore shumës, nyjat e të gjitha gjinive mbarojnë me **-n**.

der Computer – mit dem / mit einem / mit keinem / mit meinem Computer

das Messer – mit dem / mit einem / mit keinem / mit meinem Messer

die Familie – mit der / mit einer / mit keiner / mit meiner Familie

Njëjës	Emërore	Dhanore	Njëjës	Emërore	Dhanore	Dhanore Shumës Mashk./Fem./Asnj.
mashk. + asnj.	der/das ein kein mein	dem einem keinem meinem	fem.	die eine keine meine	der einer keiner meiner	den - keinen meinen

3. Nomen im Dativ + Akkusativ / Emrat në dhanore dhe në kallëzore

Disa emra mashkulorë marrin **-n** në dhanore dhe në kallëzore njëjës:

der Name: Ein Mann *mit dem Namen* Mackie Messer.

Sie haben Aachen *den Namen* ahha gegeben.

der Herr: Die Wärme tut *Herrn* Dr. Thürmann gut.



Andreas hat einen Brief für *Herrn* Dr. Thürmann.

Në dhanoren e shumësit, shumica e emrave (mashkulorë, femërore, asnjënës) marrin mbaresën **-(e)n**:

mit den Studenten, mit den Zimmern, mit den Frauen.

4. Possessivartikel im Dativ / Nyja pronore në dhanore

Lakimi i nyjës pronore është i njëjtë me atë të nyjës joshquese.
(Krahaso pikën 2):

Dhanore	Njëjës	Mashk. + Asnj.	Fem.	Shumës
Veta e parë Veta e dytë	(familj.) (e mirësjelljes)	meinem deinem Ihrem	meiner deiner Ihrer	meinen deinen Ihren
Veta e tretë	 	ihrem seinem	ihrer seiner	ihren seinen
Dhanore	Shumës			
Veta I Veta II	(familjare) (e mirësjelljes)	unserem eurem Ihrem	unserer eurer Ihrer	unseren euren Ihren
Veta III		ihrem	ihrer	ihren

III Pronomen / Përemrat

1. Artikel als Pronomen (Definit-/Indefinitpronomen)

Nyja që përdoret si përemër (i caktuar dhe i pacaktuar)

Nyjat mund të përdoren edhe si përemra. Në këtë rast ato qëndrojnë më vete në vend të një emri. Ato kanë të njëjtën formë si nyja shqese dhe joshqese, përveç rasave emërore dhe kallëzore njëjës përpara emrave asnjanes. (Këto përjashtime nuk i kemi hasur në Pjesën e Parë dhe të Dytë të kësaj metode.)

Gibt es eine Post in der Nähe? Ja, es gibt eine.

Haben Sie den Rock auch in Schwarz? Nein, den haben wir nur in Gelb.

2. Personalpronomen im Dativ / Përemrat vetorë në dhanore

	Emërore Njëjës	Dhanore Njëjës	Emërore Shumës	Dhanore Shumës
Veta I	ich	mir	wir	uns
Veta II	du/Sie	dir/Ihnen	ihr/Sie	euch/Ihnen
Veta III	er/es sie	ihm ihr	sie	ihnen

3. Fragewörter / Fjalët pyetëse

wem kujt? cilit? – kërkon një kundrinor të zhdrejtë, pyet se cilit person ...
Wem hilft Andreas? Andreas hilft seinem Vater.

womit me se? me cilin? – kërkon një kundrinor të zhdrejtë, pyet se me ç'gjë ...
Womit hat er Probleme? Er hat Probleme mit dem Computer.

- wo** ku? – kërkon një përgjigje në dhanore, përdoret për të pyetur për vend ...
Wo ist Familie Schäfer? Familie Schäfer ist im Theater.
- wobin** për ku? kërkon një përgjigje në kallëzore ose dhanore me parafjalë, pyet për vendin për ku shkojmë ...
*Wobin gehst du? Ich gehe ins Theater. Ich gehe zum Friseur.
Wobin fährst du? Ich fahre nach Aachen.*
- wann** kur? – kërkon një rrethanor kohe
Wann kommst du? Ich komme am Wochenende, um vier Uhr.
- bis wann** deri kur? *Bis wann mußt du arbeiten? Bis (um) ein Uhr.*
- wieviel** sa? përdoret për të pyetur për sasi
Wieviel Käse möchten Sie? 150 Gramm.
- welch-** cili? cila? cilët? ç'? çfarë? përdoret për të pyetur për një pjesë të një të tërë, lakohet duke u përshtatur me gjininë dhe rasën e emrit
*die Größe: Welche Größe brauchen Sie?
der/den Käse: Welcher Käse ist das?
Welchen Käse möchten Sie?*

IV Präpositionen / Parafjalët

Parafjalët mund të grupohen sipas kuptimit dhe rasës që kërkojnë pas tyre.

1. Bedeutung / Kuptimi

Parafjalët e kohës janë:

bis: Bis bald! **um:** Um sechs Uhr. **seit:** Seit einem Jahr.

Parafjalët e vendit janë:

an: Aachen liegt nicht am Meer. **bei:** Sie ist beim Zahnarzt
hinter: Das Auto hinter mir... **in:** Sie ist im Theater.
nach: Kommen Sie nach Berlin. **von:** Er kommt von einer Reise.
zu: Wie komme ich zum Theaterplatz?

Parafjalët që tregojnë qëllim ose vend janë:

für: Bestellen Sie ein Taxi für mich. **mit:** Fahren Sie mit dem Bus.

Disa parafjalë kanë shumë kuptime, por ne nuk po ndalemi këtu, pasi kjo është një temë e gjerë, që nuk mund të sqarohet këtu.

2. Reaktion der Präposition / Rasat që kërkojnë parafjalët

Në këtë kurs të gjermanishtes kemi hasur këto parafjalë:

a) Parafjalë që kërkojnë dhanoren:

an*	aus	bei	hinter*	mit	nach	seit	von	zu
-----	-----	-----	---------	-----	------	------	-----	----

(* an/hinter: përdoren edhe me rasën kallëzore)

b) Parafjalë që kërkojnë kallëzoren:

bis	für	um (bis + rreth. kohe: Bis morgen/später!)
-----	-----	--

c) Parafjalë që kërkojnë ose dhanoren ose kallëzoren: (në Pjesën e Dytë)

Gjendje (wo?): në + dhanore	im Theater
Lëvizje (wobin): në + kallëzore	in das Theater.

3. Kontraktionen / Kontraksionet (Bashkimet)

Disa parafjalë bashkohen zakonisht me nyjën duke formuar një fjalë të vetme. Këtu bëjnë pjesë:

an + dem	an + das	bei + dem	in + dem	in + das	zu + dem	zu + der
am	ans	beim	im	ins	zum	zur

V. Partikel / Pjesëzat

Pjesëzat janë fjalë të vogla që nuk e ndryshojnë kuptimin e fjalisë, por i japin asaj nuanca të reja, për shembull e përforcojnë:

ja Das sieht man ja sofort. Ich will ja nicht indiskret sein.
denn Wo ist denn der Bahnhof?

Denn përdoret vetëm në pyetje.

C. Morphologie / Morfologjia

I. Vorsilbe *un-* / Parashtesa *un-*

Parashtesa *un-* përdoret për t'i dhënë kuptim të kundërt një mbiemri: *zufrieden* – *unzufrieden* / *glücklich* – *unglücklich*.

II. Nachsilbe *-in* / Prapashtesa *-in*

Kur emrave mashkullorë u shtojmë prapashtesën *-in* (sidomos emrave që tregojnë profesion), ata kthehen në femërorë: *der Student* – *die Studentin* / *der Freund* – *die Freundin*.

III. Komposita / Fjalët e përbëra

Në gjermanisht mund të bashkohen fjalë ose pjesë fjalësh (p. sh. rrënjë foljore) për të formuar fjalë të reja. Në Pjesën e Dytë të kësaj metode kemi hasur raste të bashkimit të dy emrave. Nganjëherë, për të lehtësuar shqiptimin, midis pjesëve të një fjale të përbërë futet një bashkëtingëllore. Nyja e fjalës së përbërë është gjithnjë ajo e pjesës së fundit të kësaj fjale. Disa nga emrat e përbërë që kemi hasur në Pjesën e Dytë të këtij kursi janë:

der Herbst + die Farbe = die Herbstfarbe
die Zeitung + das Museum = das Zeitungsmuseum
die Asche + der Becher = der Aschenbecher